

1. Ohlášky.

Při manželstvích mezi příslušníky různých křesťanských vyznání buďtež vykonány ohlášky za božích služeb ve shromáždění farního obvodu náboženského společenstva jednoho každého z obou snoubenců ve formě vůbec zákonem předepsané (čl. I.). Zdráhá-li se ten neb onen duchovní správce vykonati ohlášky z důvodu státem neuznaného, mohou snoubenci žádati příslušný politický úřad za předsevzetí ohlášky.

2. Slavné prohlášení svolení.

Toto budiž při sňatcích příslušníků různých křesťanských vyznání učiněno u přítomnosti dvou svědků před řádným duchovním správcem jednoho z obou snoubenců nebo před jeho zástupcem. To může se státi i v tom případě, byly-li vykonány ohlášky politickým úřadem. Snoubenci mají na vůli, aby si dali svůj sňatek uzavřený před duchovním správcem jednoho z nich požehnati také duchovním správcem druhé strany (čl. II.).

Předpisy uvedeného zákona platí ovšem jen pro příslušníky státem uznaných křesťanských vyznání, protože prohlášení konsensu, učiněné před duchovním správcem náboženského společenstva zákonem neuznávaného nezakládá manželství platné před zákony státními (rozh. ze dne 9. prosince 1874, ze dne 17. srpna 1871 sb. 5556, 8476). Řádným duchovním správcem vyznání rozumíme onoho kněze, který dle zřízení státem uspořádaného církve zákonem uznán vykonává pro vyznavače téže víry, jež mají svůj domicil nebo quasidomicil v oblasti o. o. z., dle stanov této víry akty bohoslužby a církevní moci a vede matriky o uzavřených sňatcích (rozh. ze dne 17. srpna 1880 č. 8066). Nelze tudíž na př. kaplana anglického vyslanectva považovati za duchovního správce anglických poddaných v Rakousku bydlících (totéž rozh.). Článkem III. svrchu cit. zákona změněny byly zároveň §§ 71 a 77 o. o. z., jež se týkají smíšených manželství.

3. Rozloučení smíšených manželství.

V této příčině dlužno lišiti, zda bylo manželství uzavřeno mezi katolíkem a nekatolickým křesťanem či mezi křesťanskými nekatolíky.

a) V prvním případě jest manželství jakožto katolické toliko smrtí jednoho manžela rozrušitelné (§ 111 odst. 2 o. o. z.). Tohoto ustanovení jest použito i ve případě, náležel-li jeden manžel k vyznání řeckému sjednocenému, ježto vyznavač víry řecké sjednocené jest taktéž katolíkem (rozh. ze dne 23. července 1873 č. sb. 5047).

b) Smíšené manželství, jež uzavřeli přívrženci různých nekatolických konfessí křesťanských, možno rozloučiti z důvodů § 115 o. o. z.; bližší viz ve čl. Manželství odst. IX. Přistoupil-li jeden z manželů dodatečně k náboženství katolickému, může žádati za rozloučení jedině strana, která zůstala nekatolickou (§ 116 o. o. z.).

Při rozvodu smíšeného manželství mají místo pouze všeobecné předpisy o. o. z., takže zvláštní řízení při rozvodu takového manželství nenastane.

Manželství židovská.

I. Manželství židovské jest manželství, které se uzavírá mezi vyznavači židovské společnosti náboženské. Dle židovského práva jeví se sňatek jako smlouva, která právoplatně k místu přichází prohlášením svolení k uzavření manželství u přítomnosti dvou svědků a splněním jedné z následujících tří náležitostí: odevzdání cenného předmětu nebo listiny nebo vykonání soulože. Schází-li na některé straně konsens, jest manželství

neplatným; uzavřené manželství však povznáší se ze sféry smluv do vyšší veškerost člověčenstva objímající sféry mravnosti — libovůle jednotlivce jest pak vyloučena. Židovské právo manželské obsahuje celou řadu ustanovení sloužících k ochraně principu mravnosti, základu to manželství.

Ku právní účinnosti sňatku není třeba dle zásadních ustanovení židovského manželského práva ani ohlášek ani jinakých náboženských obřadností. Teprve později vytvořily se jisté slavnostní obřadnosti a zejména intervence židovského duchovního správce při sňatku. Slavnostní svolení ku sňatku záleží v tom, že ženich své nevěstě na ukazováček pravé ruky navlékne prostý zlatý kroužek se slovy: »Budiž mi tímto prstenem zasvěcena dle zákona Mojžíše a Israele.« Mlčky učiněné přijetí resp. převzetí prstenu nevěstou pokládá se za souhlas její k uzavření sňatku; z pravidla pak se též svatební smlouva (kethuba) veřejně předčítá. Všechny ostatní obřadnosti jsou významu podřízeného a jejich nešetření nemá na uzavření sňatku žádného vlivu. Dřívější manž. patent ze dne 17. ledna 1783 podrobil židy ve příčině manželského práva a uzavírání sňatku obecným občanským zákonům. Následkem toho stěžovalo si židovstvo proti tomuto šablonovitě upravenému právu manželskému poukazujíc k tomu, že pojem a uzavření sňatku přece má podstatně souhlasiti s oněmi zásadami náboženskými, které platí pro dotyčnou společnost náboženskou. Těmto stížnostem židovstva císař Leopold II. částečně vyhověl vydav patent ze dne 21. března 1791 č. 130, kterýž nejpodstatnější náboženské zásady při uzavírání židovských manželství zachovává. Při redakci obč. zákonníka pak vycházelo se ze zásady, že na stávající občanské poměry má se pokud možná bráti zřetel a byli tudíž ohledně židovského manželského práva židovští theologové slyšáni a na základě jich dobrozdání manželství israelitů příslušným způsobem upraveno; o. o. z. ve všeobecných předpisech o manželském právu stanovil pro židovské manželství některé modifikace, které v §§ 123 až 136 došly výrazu.

II. Zvláštní tyto výjimky jsou :

1. Ohledně překážek manželství. Židovské manželské právo obsahuje zákaz manželství mezi blízkými příbuznými. § 125 o. o. z. v tom směru ustanovuje: Překážka příbuzenství nevztahuje se u židovstva mezi pobočnými příbuznými dále, než na manželství mezi bratrem a sestrou, pak mezi sestrou a synem nebo vnukem jejího bratra nebo její sestry.

2. Překážka švakrovství omezuje se na následující osoby: Po zrušení manželství není muž oprávněn vejíti v manželství s příbuznou své ženy v linii přímé ani se sestrou její, a žena nemůže uzavřít sňatek s příbuzným svého manžela v linii přímé ani s jeho bratrem ani se synem nebo vnukem jeho bratra nebo sestry. V tomto směru odchyluje se podstatně obč. zák. od židovského manželského práva. Obč. zák. dovoluje totiž sňatek se sestrou zesnulé manželky bezpodmínečně a se sestrou manželky rozvedené po smrti této; židovské manželské právo zná kromě toho t. zv. švagrovské manželství (levirátní) t. j. manželství se vdovou po zesnulém bratru. Takové manželství platí sice z pravidla za krvesmilstvo, jenom když zesnulý bratr nezanechal žádných dětí, jest uzavření manželství švakrovského uloženo za povinnost; avšak vdova povinnosti té jest sproštěna, jestliže švagr se zdráhá s ní v manželství vejíti. Pro tento případ nařizuje židovské právo předsevzetí zvláštního aktu s jistými obřadnostmi spojeného (chalizah), jenž pozůstává v tom, že vdova má před duchovním

soudem (kollegiem rabínů) švakrovi zouti střevíc se slovy: »Tak staniž se muži, jenž dům bratra svého zbudovati nechce.« Pro foro interno přísluší sice židovskému duchovnímu správci právo odepřítí výkon sňatku, jestliže v takovém případě obřadné vyzutí střevíce nebylo předsevzato; ovšem mohou pak snoubenci dle čl. II. zák. ze dne 25. května 1868 č. 47 ř. z. uzavřítí podpůrné manželství civilní. Židovské právo manželské nedopouští vůbec dispensace od překážek manželství, neboť dle zásad židovských zrušení zakázaného stupně příbuzenského pro některou osobu si mysliti nelze.

Židovské manželské právo zná relativní překážku manželství v tom záležející, že po 30 dnů po smrti blízkých příbuzných sňatek uzavřen býti nesmí, dále, že vdova do 90 dnů po smrti mužově, rovněž rozvedená manželka po tutéž dobu počítajíc ode dne, kdy obdržela list zapuzovací, nesmí v nové manželství vejíti. Uzavření sňatku v den sobotní nebo sváteční, rovněž ve dny zasvěcené národnímu smutku se nepřipouští.

III. Ohlášky židovské manželské právo nezná; avšak vzhledem k tomu, že při uzavření sňatku vůbec i zájmu státního šetřiti dlužno a že tudíž předchozí veřejné ohlášení manželství jest nezbytno, aby případné překážky manželství na jevo vyšly, musely býti i při židech ohlášky zachovány. § 126 o. o. z. neustanovuje, kdo ohlášky vykonati má. Mezera tato byla však vyplněna zák. ze dne 21. března 1890 č. 57 ř. z., jehož § 17 výslovně ustanovuje, že ohlášení manželství může předsevzítí toliko rabín dle předpisů téhož zákona zřízený, nebo v době uprázdnění rabinátu nebo při zaneprázdnění rabína, jeho zástupce. Další otázka, kde resp. ve kterých synagogách israelitské obce náboženské mohou býti ohlášky právoplatně vykonány, upravena jest statutem, který ve smyslu cit. zákona každá židovská obec náboženská míti musí a který musí býti schválen úřadem státním.

IV. Sňatek nemůže (§ 123 o. o. z.) býti předsevzat před náboženským učitelem nebo kazatelem, nýbrž výhradně jen před příslušným rabínem nebo jeho zástupcem, resp. rabínem jím delegovaným (§ 17 cit. zák.). Jelikož slavnostní prohlášení souhlasu, jak již svrchu bylo uvedeno, při židovském manželství pozůstává v tom, že ženich odevzdává nevěstě prsten shora uvedenou formuli pronese, naskytla se již otázka, zdali tímto obřadem předpisu zákona se vyhoví. Právem se poukazuje k tomu, že tato obvyklá formule sama nedostačuje, nýbrž že rovněž jako při křesťanských manželstvích musí oba snoubenci slavnostní svolení výslovně prohlásiti.

V. Židovské manželské právo nezná rozvodu od stolu a lože; § 132 o. o. z. jej však připouští, poněvadž židovští theologové ve svém dobrozdání prohlásili, že se tím nikterak ve svědomí náboženské nezasahá, nýbrž každému jednotlivci se ponechává, zdali tohoto zákonného opatření užití chce či nic. § 132 o. o. z. byl rovněž § 17 cit. zák. modifikován v tom směru, že ku předsevzetí smiřovacích pokusů při rozvodu od stolu a lože a při rozloučení jest oprávněn toliko příslušný rabín.

Rozvod manželství dle židovského manželského práva znamená propuštění manželky z poměru manželského. V tom směru židovský zákon ustanovuje: Pojme-li muž ženu a nenalezne-li tato přízně v očích jeho, poněvadž shledal nepříslušnost v kterékoli věci, může jí zapuzovací list do ruky dáti a z domu svého ji propustiti. Jako důvod rozvodu uvádí se tedy vnitřní nechuť, jak jasně vysvítá ze slov »nenalezne-li přízně v očích jeho«. Avšak tato nechuť nesmí býti z pravidla bezdůvodná, libovolná, nýbrž

právně odůvodněná, k čemuž poukazuje věta »poněvadž shledal nepřislusnost v kterékoli věci«.

§§ 133 a 135 o. o. z. nařizují, že rozloučení židovského manželství jak v případě obojstranného dorozumění tak i tehdy, když jest manžel oprávněn i proti vůli manželčině rozloučení manželství žádati, má se provéstí odevzdáním zapuzovacího listu. Odevzdání toto předpokládá zvláštní akt, který musí býti předsevzat před příslušným rabínem u přítomnosti dvou učených přísedících, kteří dohromady tvoří duchovní soudcovské kolegium. Předsedou jest příslušný rabín, který klade předepsané rituální otázky oběma manželům, písaři a svědkům. S vyhotovením zapuzovacího listu spojena jest celá řada formalit. Odevzdání zapuzovacího listu provede se tím, že muž své manželce list ten odevzdá se slovy: »Zde jest tvůj list zapuzovací, přijmi jej, budiž na dále ode mne odloučena a kdokoli tě za manželku může pojmouti.«

Sporna jest otázka, zdali při rozloučení manželství smiřovací pokusy musí se státi výhradně toliko před příslušným rabínem, či mohou-li býti odbyty též před soudem. Vzhledem k tomu, že § 133 o. o. z. výslovně ustanovuje, že manželé při zamýšleném rozloučení musí se ohlásiti u svého rabína, který co nejdůrazněji má se pokusiti o opětný smír, a zůstal-li by tento pokus bezvýsledným, má jim vydati písemné vysvědčení, že povinnost svou vyplnil, avšak přes veškeré úsilí své nebyl s to, aby strany od úmyslu jejich odvrátil, právem se dovozuje, že toliko rabín jest příslušný ku předsevzetí smiřovacích pokusů při rozloučení manželství, kdežto opačný náhled, který se odvolává na § 1 zák. ze dne 31. prosince 1868 č. 3 ř. z., proto nelze za správný pokládati, jelikož tento zákon výslovně byl vydán toliko pro rozvod od stolu a lože, tudíž nelze jej na jiný případ vztahovati. Další otázkou jest, zdali rabín jest povinen tři smiřovací pokusy a to po různu předsevzítí. I k této otázce sluší odpověděti záporně a sice vzhledem k jasnému znění § 133 o. o. z. »jestliže pokus zůstane bez výsledku«; tím zákon výslovně naznačuje, že i jediný pokus dostačí, tak že způsob a zejména opakování pokusu sluší ponechatí volnému uvážení duchovního správce, jenž tudíž dle okolností jednotlivého případu buď jeden nebo více smiřovacích pokusů předsevzítí může. Konečně jest nepochybno, že v případě § 235 o. o. z., jestliže manželka proti své vůli od svého muže listem zapuzovacím byla propuštěna, není vůbec potřebí smiřovacích pokusů, poněvadž patrně nelze duchovnímu správci uložití za povinnost, aby se snažil zachovati svazek manželský, když manželka dopustila se cizoložství. Otázku, zdali důvody rozloučení § 115 o. o. z. platí též pro manželství židovské, dlužno arci popřítí, jelikož § 115 uvádí důvody rozloučení pro nekatolická vyznání křesťanská, a tudíž na vyznání židovské se nevztahuje. Konečně záporně zodpověděti sluší i otázku často se vyskytující, zdali po předsevzetém rituálním rozloučení odevzdáním listu zapuzovacího tento musí býti ještě také před soudem odevzdán, poněvadž § 134 o. o. z. nařizuje, že soud, když obě strany již před soudem prohlásily, že volně dohodly se o odevzdání a přijetí zapuzovacího listu, ihned má naléztí, že list zapuzovací za pravoplatný se pokládá a tím manželství že se rozlučuje. Stubenrauch k tomu poznamenává, že rozsudek má zníti na odevzdání a přijetí zapuzovacího listu a nikoli, že manželství se prohlašuje za rozloučené a dospívá pak k důslednosti další, že na základě vydaného rozsudku obě strany mají žádati za nařízení roku a dotyčná

žádost má se vyříditi tím způsobem, že odevzdání zapuzovacího listu před soudem se stalo, ovšem když skutečně již se stalo. Avšak tento náhled nesouhlasí s § 134 o. o. z., který předpokládá, že odevzdání resp. přijetí zapuzovacího listu bylo již provedeno před příslušným rabínem a žádá toliko, aby již vykonané přijetí resp. odevzdání zapuzovacího listu toliko před soudem bylo potvrzeno a že soud ve svém rozsudku na základě souhlasného prohlášení manželů má nalézt, že zapuzovací list jest pravoplatný a že manželství jest rozloučeno.

Maticе náboženská (náboženský fond).

I. Pojem.

Náboženská maticе jest jmění utvořené z důchodů církve katolické, které jest určeno podpůrně k vydržování katolických chrámů, jakož i k podpoře a zaopatření duchovenstva katolického. Náleží v kategorii veřejných fondův a dlužno tudíž ve příčině správy její užití všech předpisů o veřejných a politických fondech platících.

II. Historický rozhled.

Náboženská maticе utvořena byla za císaře Josefa II. a to z veškerého jmění zrušených klášterů mužských i ženských a z jejich kostelů. V život vstoupila na základě nejvyššího kabinetního listu ze dne 11. března 1872, jímžto zavedena v každé zemi správní pokladna, oddělená od kamerále (t. j. pokladny erární), řízena jsouc komisí, do níž povolávali se zástupcové stavu prelátského. Toť vznik instituce náboženského fondu. Císař Josef II. nařídil, »že se má v dle postupovati dle soustavy provinciální; objeví-li se nedostatek v některé provincii, ať nastane stejná repartice na zámožnější obročí nebo zmenšení počtu méně potřebných prebend; je-li přebytek v této provincii, budiž uložen, aby se jím jiné, která má nedostatek, vypomohlo a tím aby repartice se zmenšila.« — Z těchto nařízení, jakož i z jiných nejvyšších rozhodnutí pozdějších zřejmě vysvítá provinciální ráz ústavu náboženské maticе. Jednotu instituce spatřovati lze jen ve vzájemné pomoci, kterou jeden provinciální fond druhému byl povinen poskytovati. Za účelem této vzájemné pomoci byla dekr. dv. kanc. ze dne 24. prosince 1749 ve Vídni utvořena ústřední pokladna náboženské maticе, do níž se měly odváděti přebytky ostatních maticních pokladen, aby se těm provinciím, kde nastal nedostatek na hotovosti, nutná od-pomoc poskytnouti mohla. Zároveň byly ústřední pokladnou přebytky pro jednotlivé země odděleně k dobru připisovány. Již dv. d. ze dne 24. čer-vence 1802 byla zrušena pokladna ústřední náboženské maticе, avšak úplné uspořádání záležitosti ukončeno bylo teprve nevj. rozhodnutím ze dne 24. ledna 1829, jímž nařídil císař František I.: »každé provincii budiž její náboženský fond, tudíž i části jeho zcela přenechán, takže od nynějška v jednotlivých provinciích stávající náboženské fondy budou od-děleně spravovány.« Než neprovedla se ve všech korunních zemích tato nařízení, tak zejména ne v Solnohraděch, v benátských částech Istrie a v Dal-macii. Během času utvořeny jsou ovšem k vůli stejnému postupu též v těchto zemích náboženské maticе; náboženským maticím dalmatské a istrijské dostalo se státní náhrady za desátky farní za vlády francouzské zrušené. Římsko-katolická náboženská maticе v Bukovině vznikla ještě později (teprve když povýšena byla Bukovina na korunní zemi), a požívá té výhody oproti ostatním náboženským maticím, že nepodlehá zúčtování